

Список використаних джерел

1. Катасонов В. Ю. Православное понимание общества. Социология Константина Леонтьева // Катасонов В. Ю. Православное понимание общества. Социология Константина Леонтьева. Историософия Льва Тихомирова / Отв. ред. О. А. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2015. – С.18–329.
2. Леонтьев К. Н. Византизм и славянство / Предисл. И. Ковыневой; Комм. свящ. Александра Задорнова. – М.: Издательство Сретенского монастыря, 2010. – 280 с.
3. Леонтьев К. Н. Грамотность и народность // Леонтьев К. Н. Полное собрание сочинений и писем в 12 томах. Т.7. Кн.1. – СПб.: Владимир Даль, 2005. – С.90–130.
4. Леонтьев К. Н. Средний европеец как идеал и орудие всемирного разрушения // Леонтьев К. Н. Полное собрание сочинений и писем в 12 томах. Т.8. Кн.1. – СПб.: Владимир Даль, 2007. – С.159–233.

References

1. Katasonov V. Yu. Pravoslavnoe ponimanie obshchestva. Sociologiya Konstantina Leont'eva // Katasonov V. Yu. Pravoslavnoe ponimanie obshchestva. Sociologiya Konstantina Leont'eva. Istoriosofiya L'va Tihomirova / Отв. ред. О. А. Платонов. – М.: Institut russkoj civilizacii, 2015. – S.18–329.
2. Leont'ev K. N. Vizantizm i slavyanstvo / Predisl. I. Kovynevov; Komm. svyashch. Aleksandra Zadornova. – M.: Izdatel'stvo Sretenskogo monastyrja, 2010. – 280 s.
3. Leont'ev K. N. Gramotnost' i narodnost' // Leont'ev K. N. Polnoe sobranie sochinenij i pisem v 12 tomah. T.7. Kn.1. – SPB.: Vladimir Dal', 2005. – S.90–130.
4. Leont'ev K. N. Srednij evropeec kak ideal i orudie vseirnogo razrusheniya // Leont'ev K. N. Polnoe sobranie sochinenij i pisem v 12 tomah. T.8. Kn.1. – SPB.: Vladimir Dal', 2007. – S.159–233.

Hamsheieva V. M., master's student theoretical and practical philosophy department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gamsheya.varvara@gmail.com

Monarchic («guardings») socialism by K. N. Leont'ev as a type of social utopia

The article deals with philosophical concept of Leont'ev called monarchic socialism, which is considered as a type of social utopia – elitist utopia.

In the center of the concept there is Leont'ev's interpretation of the State as some kind of consolidated collective of «communists» ruled by higher power – king (ruler) – God (both Absolute or God's missionary). The main notion used by philosopher while constructing and interpreting his concept is economic and political factors, elitist culture, vizantizm and religion as main elements that define basic criteria of the development of «such» a state.

The article represents the new «religious social utopia» that is considered as lawful for certain kind of social utopias represented by Russian philosophy where social structure can be ideal only if it is subordinate to the highest power – God.

Violence or «easy» propaganda are replaced by the fear of God and intrinsic obligation.

While doing the researches the followings methods were applied: descriptive, historical-philosophical, analytical and comparative, methods of analysis, synthesis, comparison.

Keywords: *monarchy, socialism, utopia, monarchic socialism, guarding socialism.*

* * *

УДК 321:378.014.55

Михайліченко М. В.,
кандидат педагогічних наук, докторант,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
bvp51@ukr.net

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ Й УНІВЕРСИТЕТУ: РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ І ВІДМОВА ВІД ПАТЕРНАЛІЗМУ

Проаналізовано етапність становлення національної системи вищої освіти за роки незалежності України. Розглянуто офіційні документи, які утворюють морфологію системи освіти і визначають її функціональні властивості; виокремлено характерні риси цього соціального конструкта, що поступово формуються на шляху його зближення із системами освіти

країн-учасниць ЄС; визначено специфіку процесу делегування державної влади університетам у низці документів органів державної влади.

Ключові слова: *вища освіта, університет, держава, особистість, суспільство, управління, освітня послуга, ЄС, демократизація, МОН, рейтинг, закон.*

Здобуття Україною незалежності у 1991 році кардинально змінило вектор розвитку вітчизняної освіти. Особливу увагу в процесі відновлення державності почали приділяти вищій освіті як напряму, що має забезпечити формування вітчизняного ринку праці, укомплектованість робочих місць, продовження ґрунтовних наукових досліджень, надання якісної освіти, яка б сприяла входженню країни у інформаційну добу і знаннєву економіку.

Вважаємо, що у становленні національної системи освіти України чітко проглядається шість етапів її саморозгортання, на кожному з яких відбувається децентралізація впливу держави на університети, а саме:

1-й етап (1991–1999 роки) – період формування нової моделі державного управління сферою вищої освіти;

2-й етап (1999–2002 роки) – період здійснювання пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти;

3-й етап (2002–2005 роки) – період реалізації широкомасштабної стратегії модернізації системи вищої освіти, наближення її до стандартів ЄС;

4-й етап (2005–2010 роки) – період формування національної системи зовнішнього незалежного оцінювання, рейтингування вишів, інформатизації ВНЗ, впровадження Болонської системи освіти;

5-й етап (2011–2014 роки) – період подальшої реалізації пріоритетних завдань у галузі вищої освіти;

6-й етап (2014 – теперішній час) – прийняття та імплементації нового Закону України «Про вищу освіту», а також обговорення у парламенті проекту Закону України «Про освіту».

Коротко розкриємо сутність цих етапів через ключові нормативно-правові документи.

На початку **першого етапу (1991–1999 роки)** в 1991 році було прийнято перший документ, який визначав політику держави у сфері освіти – Закон України «Про освіту» [19]. Статтею 10 цього закону передбачалося формування органів управління освітою: «1. В Україні для управління освітою створюються система державних органів управління і органи громадського самоврядування» [19]. На виконання цього закону у 1992 році було створено Міністерство освіти і науки України «як центральний державний орган управління освітою, що сприяло інтеграції галузі, формуванню єдиної системи освіти всіх рівнів» [1, с. 23].

Велике значення для формування освітньої політики незалежної української держави мало прийняття у 1993 році Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)», яка була оприлюднена на І з'їзді працівників освіти України. Головна мета Програми передбачала «визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу ХХІ століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації» [4].

Одним із принципів реалізації цієї Програми є «демократизація освіти, що передбачає децентралізацію та регіоналізацію управління системою освіти з дотриманням найбільш визначальних принципів освітньої політики Української держави, надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їхньої діяльності, подолання монополії держави на освіту, перехід до державно-громадської системи управління освітою, у якій особистість, суспільство й держава стануть рівноправними суб'єктами, утворення системи партнерства учнів, студентів і педагогів» [4].

Наступною віхою у реформуванні системи вищої освіти став Указ Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні», підписаний у 1995 році, у якому було зафіксовано основні напрями реформування системи вищої освіти та удосконалення якості освітньої діяльності, що передбачали необхідність координації роботи органів управління освітою з іншими міністерствами і відомствами, у підпорядкуванні яких знаходились профільні вищі навчальні заклади, наголошувалося на удосконаленні мережі ВНЗ, узгоджувалися питання фінансового та організаційного забезпечення управління вищою освітою [20].

1996 року було прийнято Конституцію України, в якій у статті 53 закріплено право кожного громадянина на освіту, гарантується забезпечення доступності й безоплатності всіх рівнів освіти, у тому числі і вищої; гарантувалося, що вищу освіту громадяни можуть здобути безоплатно в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [9].

Ситуація в реформуванні вищої освіти змінюється у другій половині 90-х років, коли держава починає впорядковувати систему вищих навчальних закладів через процедури ліцензування та акредитації. Саме у цей час держава почала займатися ліцензуванням та акредитацією приватних вищих навчальних закладів і зобов'язала їх проходити ці процедури для проведення освітньої діяльності.

Основною причиною негативних явищ у системі вищої освіти є поступове зниження її фінансування. Це зафіксовано навіть у Рекомендаціях учасників парламентських слухань «Про стан освіти в Україні» від 17 лютого 1995 року, в яких було підкреслено, що зменшення рівня фінансування галузей освіти і науки призвело освітянські заклади, значну частину студентства, педагогічних працівників і науковців до зубожіння. Освіта поступово втрачала роль одного з найпродуктивніших факторів розвитку суспільства [21, с. 120].

Підбиваючи підсумки цього періоду, можна констатувати початок реформування освітянської галузі, що поєднав у собі обґрунтування засад освітньої політики незалежної держави, визначення основних напрямів розвитку галузі освіти у поточному часі та у перспективі, формування нормативно-правової бази управління системою освіти, у тому числі і вищої, утворення розгалуженої мережі вищих навчальних закладів, у тому числі й недержавної форми власності, що сприяло зародженню конкуренції між вищими тощо.

Другий етап тривав з 1999 по 2002 роки. Цей період став перехідним не тільки між століттями і тисячоліттями, але і перехідним для системи вищої

освіти України, яка активізувала діяльність щодо свого європейського вибору. Посилення інтеграційних процесів у світі, все більша відкритість світу для України і навпаки сприяли популяризації європейського вибору Української держави, у тому числі й у системі вищої освіти. Цьому сприяла також укладена ще у 1994 році Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, яка набула чинності у 1998 році. Угода охоплювала широке коло політичних, економічних та гуманітарних питань, що давало можливість українській стороні активізувати свою діяльність на шляху до ЄС.

Щодо освіти і науки, то у статті 58 Угоди передбачалося співробітництво у науці й освіті, а саме: обмін науковою і технічною інформацією; спільну діяльність в галузі ДТР (досліджень та технічних розробок – розшифровано М. М.); діяльність з професійної підготовки та програм мобільності для науковців, дослідників та технічного персоналу, які беруть участь у ДТР з обох сторін [23]. У пункті 2 статті 59 «Освіта та професійна підготовка» Угоди зазначалися галузі співробітництва [23].

Указом Президента України №773 від 7 червня 2000 року було створено Міністерство освіти і науки України (МОН України), що стало правонаступником Міністерства освіти України та Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності. «МОН України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності» [17].

Серед його завдань передбачалися участь у формуванні освітньої політики та її впровадження, забезпечення прав на здобуття освіти громадянами України, координування діяльності щодо інтелектуальної власності, виконання інших функцій.

У 2001 році відбувся II з'їзд працівників освіти, на якому обговорювалися питання подальшого розвитку освітянської галузі. Результатом обговорення освітянських проблем кінця ХХ – початку ХХІ століття стала «Національна доктрина розвитку освіти» [10]. У ній констатовалося, що глобалізація, перехід до постіндустріального суспільства, становлення ідей стало розвитку суспільства тощо є умовами, які зумовлюють розвиток людини нового століття.

Здобуття якісної освіти протягом всього життя, яке декларувалося ще в Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», у цьому документі визначалося як актуальне завдання. У Національній доктрині визначалися функції держави щодо управління та забезпечення освіти в українській державі, а також закріплювалося ставлення держави до участі громадськості в управлінні освітянською галуззю. «Державна політика в галузі освіти спрямовується на посилення ролі органів місцевого самоврядування, активізацію участі батьків, піклувальних рад, меценатів, громадських організацій, фондів, засобів масової інформації у навчально-виховній, науково-методичній, економічній діяльності навчальних закладів, прогнозуванні їх розвитку, оцінці якості освітніх послуг» [10].

У 2002 році було ухвалено ще один ключовий документ, який підтверджував європейський вибір України і важливість освіти – Послання Президента

України до Верховної Ради України «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки». У ньому визначалися стратегічні завдання за всіма ключовими напрямками розвитку держави у зазначений період, у тому числі й у системі вищої освіти.

Позитивним підсумком цього етапу став європейський вектор розвитку української держави, зокрема в освіті, формування стратегічних напрямів розвитку освітянської галузі із залученням європейських практик управління тощо. Всі зміни у системі вищої освіти закріплювалися у Законі України «Про вищу освіту», прийнятому в 2002 році. Крім визначення освітніх рівнів, що узгоджувалися з європейськими рівнями освіти, в законі визначалися типи вищих навчальних закладів, їх правовий статус, рівні їх акредитації, механізми створення, реорганізації та їх ліквідації, описувалися процедури ліцензування та акредитації освітньої діяльності тощо. Поряд з цим у законі визначалася система управління освітянською галуззю з конкретизацією функцій і повноважень усіх органів управління освітою, у тому числі й громадських.

Негативною тенденцією можна назвати дуже низький рівень участі громадськості в управлінні системою освіти, який у силу різних причин не сприяв формуванню системи державно–громадського управління освітою і її демократизації, як це зазначалося у програмних документах цього етапу.

Третій етап (2002–2005 роки) є періодом реалізації європейського курсу як мети системи вищої освіти – стати повноправним учасником Болонського процесу в 2005 році [13]. У цей період пріоритетність реформи вищої освіти в державній політиці закріплена у багатьох нормативно–правових документах, а саме в таких: Указ Президента України «Державна програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004–2007 роки» (2003 рік) та Програма діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям» (2005 рік), рішення колегії МОН України «Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у ХХІ столітті» (2003 рік) та «Про започаткування проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно–модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ III–IV рівнів акредитації» (2003 рік), а також наказ МОН України «Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки на 2004–2005 роки» (2004 рік) та інші документи [8, с. 71].

Четвертий етап (2005–2010 роки) визначаємо як етап формування національної системи зовнішнього незалежного оцінювання, рейтингування вишів, інформатизації ВНЗ, впровадження Болонської системи освіти.

Поштовхом для демократизації і роздержавлення системи вищої освіти став Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України» від 17 лютого 2004 року №199/2004. У ньому актуалізовано стратегічні завдання щодо розвитку вищої освіти на найближчі три роки. Ці завдання конкретизовано в інших нормативних документах цього етапу: «Державна програма розвитку вищої освіти на 2005–2007 роки», затверджена у вересні 2004 року, метою якої визначено «наращування потенціалу вищої освіти, усунення причин, які уповільнюють її адаптацію

до соціально орієнтованої ринкової економіки, інтеграцію у європейський і світовий освітній простір, розширення доступу громадян до здобуття вищої освіти, підвищення якості вищої освіти, удосконалення механізмів управління і фінансування, здійснення заходів щодо соціального захисту учасників навчально–виховного процесу, посилення соціального партнерства з роботодавцями у сфері формування якісної та конкурентоспроможної робочої сили на ринку праці» [6].

Указом від 4 липня 2005 року Президент України доручив Міністерству освіти і науки України впродовж 2005–2006 років здійснити перехід до проведення вступних випробовувань до вищих навчальних закладів шляхом ЗНО. У цьому ж році Постановою №1312 Кабінету Міністрів України від 13 грудня було створено Український центр оцінювання якості освіти та встановлено, що ЗНО навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступати до ВНЗ, є державною підсумковою атестацією та вступним випробовуванням до цих закладів [7].

З 2006 року було вже передбачено кошти в Державному бюджеті на запровадження ЗНО. Із 2007 року всі вищі навчальні заклади зараховують ЗНО як вступні іспити, а з 2009 року це єдиний механізм вступу до ВНЗ [12].

Іншим напрямом реалізації Державної програми розвитку вищої освіти у 2005–2007 роках стало рейтингування вищих навчальних закладів. Національна система освіти має власну історію створення та формування рейтингів українських ВНЗ. Найвідоміший рейтинг українських вишів «Рейтинг вишів ТОП–200 Україна» вперше було складено у 2006 році.

Питаннями якості освіти переймаються у цей період і у Європейському Союзі. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення в 2004 році створено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти, у 2005 році розроблено Рамку кваліфікацій європейського простору вищої освіти, Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти, в 2008 році створено Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти [1, с. 160]. Україна у межах співпраці з ЄС за період з 2005 до 2007 року частково виконала або ж взагалі не виконала запланованих завдань щодо інтеграції української системи освіти відповідно до Болонських домовленостей.

Другий період 4–го етапу розвитку державного управління системою вищої освіти (2008–2010 роки) можна охарактеризувати як період подальшого впровадження демократизації освіти, її європейського вибору, а також її інформатизації.

Ключовим нормативним документом цього етапу, який визначив і подальший розвиток вищої освіти, стала «Концепція Державної програми розвитку освіти в Україні на 2006–2010 роки», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України у липні 2006 року.

У 2005 році була прийнята Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки, яка передбачала створення умов для розвитку освіти і науки, підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження інформаційних та комунікаційних технологій тощо [5].

У наказі МОН України (2007 р.) «Про затвердження плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» були поставлені завдання щодо необхідності розроблення механізмів запровадження дистанційного навчання у систему вищої професійної освіти та навчання впродовж життя (кей-технології, ТВ-технології, чат-технології тощо) та розроблення науково-методичних і науково-практичних рекомендацій та посібників [3, с. 103–104].

У січні 2008 року був підписаний Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів», який регламентував порядок здійснення контролю за освітньою діяльністю у всіх типах навчальних закладів, у тому числі й у системі вищої освіти. Основними формами державного контролю у вищих навчальних закладах визначалася акредитаційна експертиза, експертна оцінка їх діяльності та інспектування [16].

П'ятий етап у розвитку державного управління системою вищої освіти припадає на 2011–2014 роки і характеризується подальшою демократизацією системи освіти, розвитком мережі вищих навчальних закладів, розширенням співпраці у межах європейського освітнього простору тощо.

Проведення 28 жовтня 2011 року III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти «Про стан освіти в Україні та Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» стало відправною точкою для прийняття «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [11].

У Стратегії передбачалося оновлення законодавства про вищу освіту, зокрема прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту»; диференціація та оптимізація мережі вищих навчальних закладів в контексті потреб національної економіки та запитів роботодавців; впровадження нових державних стандартів вищої освіти на основі Національної рамки кваліфікацій та компетентісно орієнтованого підходу в освіті, необхідності підготовки фахівців для сталого розвитку з новим екологічним мисленням; узгодження освітньо-кваліфікаційних характеристик та навчальних програм із професійними кваліфікаційними вимогами; подальша інформатизація системи вищої освіти, поширення дистанційної освіти; оптимізація мережі вищих навчальних закладів педагогічної освіти, удосконалення їх діяльності на основі запровадження компетентісно та особистісно орієнтованих підходів до організації процесу неперервної освіти педагогів; передбачалося формування порядку працевлаштування випускників ВНЗ за системою «випускник – вищий навчальний заклад – роботодавець»; подальше удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти тощо.

Щодо модернізації управління освітою, то воно «повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проектів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості [11].

Неоднозначним стало створення Державної інспекції навчальних закладів у квітні 2011 року, оскільки постійне декларування принципів демократизації і децентралізації в освіті, що відображено у всіх нормативно-правових документах незалежної України у галузі освіти, фактично підірвалися повноваженнями новоствореної інспекції, зокрема такими: «реалізація державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форм власності» [15].

Продовжуючи перейматися проблемами якості освіти, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України у реалізації поставлених завдань з цього напрямку підготувало ряд документів, зокрема наказ «Про затвердження Положення про національну систему рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів», від 20 грудня 2011 року №1475 зареєстрований в Міністерстві юстиції 10 січня 2012 р. за №18/20331, лист «Щодо проведення рейтингу вищих навчальних закладів» від 08 лютого 2012 року №1/9–90.

Апробація положення «Національна система рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів» проводилася в межах реалізації Національного плану дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженого Указом Президента України від 27 квітня 2011 року №504, з метою стимулювання підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти, участі вищих навчальних закладів України у міжнародних рейтингах університетів та була спрямована на виконання Указу Президента України №926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», плану-графіка реформ за напрямом «Реформа освіти». Організаційне забезпечення проекту здійснював Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України [22].

Позитивними наслідками цього етапу стало чергове декларування принципів демократизації та децентралізації системи освіти, формування державно-громадської моделі управління освітньою галуззю, подальше формування системи моніторингу якості освіти, що супроводжувалося складанням рейтингу вищих навчальних закладів з боку МОНмолодьспорту України, який мав стати тим проектом, який би гарантував споживачам освітніх послуг престижність і якість отримання освіти у відповідних ВНЗ, що входили б до рейтингу. Проводилися заходи і щодо подальшого впровадження Болонської системи освіти й інтеграцію української системи вищої освіти до європейського освітнього простору.

Негативними наслідками цього етапу для управління системою вищої освіти стали декларативність і формальність у виконанні запланованих заходів, активізація контролю з боку МОНмолодьспорту України над навчальними закладами, втручання у їх діяльність, хоча нормативними документами передбачалося розширення їх автономії.

Шостий етап в державному управлінні системою вищої освіти розпочався у 2014 році і триває до теперішнього часу. Він пов'язаний з прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту», що впроваджує нові методи і форми управління системою вищої освіти, надає нових можливостей автономії і самостійності вітчизняних вишів тощо. Закон набрав чинності 6 вересня 2014 року. У той же час абзац третьої частини другої статті 56 Закону, в якому зазначено, що «максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік», набирало чинності з 1 вересня 2015 року. Частина шоста статті 44 та частина четверта статті 72 Закону, які стосуються нового механізму розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, набрало чинності з 1 січня 2016 року [14].

Новий Закон України «Про вищу освіту», що мав непросту історію своєї появи, суттєво відрізняється від попереднього закону і враховує потреби сьогодення. У ньому закладено кілька ключових напрямів розвитку системи вищої освіти, що ґрунтується на національних інтересах, інтеграції до європейського освітнього простору, побажаннях громадськості і освітян [14].

Позитивним моментом нового Закону України «Про вищу освіту» стало визначення органів і їх повноважень щодо контролю у сфері вищої освіти як з боку держави, так і з боку громадськості.

Наступним нормативним документом, що продовжує реформування системи вищої освіти після 2014 року, став Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» №848-VIII від 26 листопада 2015 року, яким регламентується наукова, науково-технічна діяльність у сфері вищої освіти, визначається правовий статус суб'єктів цієї діяльності, визначаються державні гарантії соціально-правового статусу вчених та наукових працівників, регламентуються повноваження суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової та науково-технічної діяльності, визначається статус і повноваження Національного фонду досліджень України тощо [18].

Отже, в історії розвитку державного управління системою вищої освіти у незалежній Україні можна виокремити шість етапів. Узагальнюючи результати трансформаційних процесів держави і системи вищої освіти періоду незалежності, варто констатувати, що задекларовані у різних нормативно-правових документах у галузі вищої освіти принципи демократизації, децентралізації, формування моделі державно-громадського управління освітою поступово впроваджуються у реформування сфери вищої освіти, результатом чого стало ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту» (2014), який відобразив ті кроки, що були здійснені на шляху до якісної національної системи вищої освіти України, яка може бути повноправним членом європейського освітнього простору.

У цьому контексті університети стають не просто провідниками «офіційного світогляду» Міністерства освіти і науки України та держави в цілому, а мають стати осередками, що з одного боку, формують світогляд української молоді у контексті української культури та

патріотизму, а з другого боку, мають бути організаціями, які надають певний набір освітніх послуг, необхідних суспільству в певний період часу. Такому баченню має сприяти формування моделі державно-громадського управління університетом, що поєднує у собі як часткове управління і контроль держави щодо процесів функціонування вищих навчальних закладів, так вплив і контроль громадськості щодо надання освітніх послуг, використання фінансової допомоги спонсорів, меценатів та ін., а також демократичних засад управління університетом.

Список використаних джерел

1. Александров В. Т. Державні механізми управління якістю неперервної освіти в Україні: монографія / В. Т. Александров. – Суми: Сумський державний університет, 2012. – 366 с.
2. Алексеев Ю. М. Україна: освіта і держава (1987–1997) / Ю. М. Алексеев. – К.: ЕКСПРЕС–ОБ'ЄКТА, 1998. – 109 с.
3. Воронкін О. С. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій навчання студентів вищих навчальних закладів України у 90-х роках ХХ ст. – на початку ХХІ ст. // Інформаційні технології в освіті. – 2014. – №20. – С.99–116.
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»): Постанова кабінету Міністрів України від 03.11.1993 №896. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
5. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2005 р. №1153. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-%D0%BF>
6. Державна програма розвитку вищої освіти на 2005–2007 роки: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2004 р. №1183. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1183-2004-%D0%BF>
7. ЗНО в Україні (історична довідка) ГО Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта». – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/?category=17&id=1128>
8. Кобець А. С. Проблеми інтеграції освітнього середовища з науковими установами щодо впровадження інноваційних технологій // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №17/2011. – С.69–72.
9. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
12. Освіта на Луганщині // Науково-методичний журнал. – 2009. – №2 (31). – 206 с.
13. Приходько І. П. Основні етапи розвитку державного управління системою вищої освіти в аграрному секторі. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2010_4/26.pdf
14. Про вищу освіту: Закон України 1 липня 2014 року 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
15. Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів України: Указ Президента України від 08.04.2011 р. №438/2011. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/438/2011>
16. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.01.2008 р. №34. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>
17. Про Міністерство освіти і науки України: Указ Президента України від 7 червня 2000 року №773/2000. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/773/2000>
18. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України №848-VIII від 26 листопада 2015 року. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>
19. Про освіту: Закон України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

20. Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні: Указ Президента України від 12 вересня 1995 року №832/95. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/832/95>

21. Про рекомендації учасників парламентських слухань про стан освіти в Україні: Постанова Верховної Ради України // Законодавчі та нормативні акти про освіту в Україні: в 5-ти т. – К., 1998. – Т.1. – С.120–121.

22. Рейтинг вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації МОНмолодьспорту за 2010/2011 навчальний рік. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/58/rejting/>

23. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: №237/94–BP від 10.11.94 р. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_012

References

1. Aleksandrov V. T. Derzhavni mehanizmy upravlinnja yakistju nepererвної osvity v Ukraini: monografija / V. T. Aleksandrov. – Sumy: Sums'kyj derzhavnyj universytet, 2012. – 366 s.

2. Aleksjejev Ju. M. Ukraini: osvita i derzhava (1987–1997) / Ju. M. Aleksjejev. – K.: EKSPRES–OB'JaVA, 1998. – 109 s.

3. Voronkin O. S. Rozvytok informacijno–komunikacijnyh tehnologij navchannja studentiv vyshhyh navchal'nyh zakladiv Ukrainy u 90–h rokakh XX st. – na pochatku XXI st. // Informacijni tehnologii v osviti. – 2014. – №20. – S.99–116.

4. Derzhavna nacional'na programa «Osvita» («Ukraini na XXI stolittja»): Postanova kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993 №896. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896–93–%D0%BF>

5. Derzhavna programa «Informacijni ta komunikacijni tehnologii v osviti i nauci» na 2006–2010 roky postanovuju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 grudnja 2005 r. №1153. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1153–2005–%D0%BF>

6. Derzhavna programa rozvytku vyshhoj osvity na 2005–2007 roky: zatverdzeno Postanovuju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 veresnja 2004 r. №1183. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1183–2004–%D0%BF>

7. ZNO v Ukraini (istorychna dovidka) GO Centr mizhnarodnyh proektiv «Jevroosvita». – Rezhym dostupu: <http://www.euroosvita.net/?category=17&id=1128>

8. Kobec' A. S. Problemy integracii osvityn'ogo seredovyshha z naukovymy ustanovamy shhodo vprovadzhennja innovacijnyh tehnologij // Investycii: praktyka ta dosvid. – 2011. – №17/2011. – S.69–72.

9. Konstytucija Ukrainy: Prynjata na p'jatij sesii Verhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnja 1996 r. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96–%D0%B2%D1%80>

10. Nacional'na doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI stolitti. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

11. Nacional'na strategija rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku: shvaleno Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 25 chervnja 2013 roku №344/2013. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

12. Osvita na Lugansshyni // Naukovo–metodychnyj zhurnal. – 2009. – №2 (31). – 206 s.

13. Pryhod'ko I. P. Osnovni etapy rozvytku derzhavnogo upravlinnja systemoju vyshhoj osvity v agrarnomu sektori. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_uprav/2010_4/26.pdf

14. Pro vyshhu osvitu: Zakon Ukrainy 1 lypnja 2014 roku 1556–VII. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556–18/page>

15. Pro zatverdzhennja Polozhennja pro Derzhavnu inspekciju navchal'nyh zakladiv Ukrainy: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 08.04.2011 r. №438/2011. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/438/2011>

16. Pro zatverdzhennja Porjadku zdzijsnennja derzhavnogo kontrolju za dijalt'nistju navchal'nyh zakladiv: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25.01.2008 r. №34. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0077–08>

17. Pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 7 chervnja 2000 roku №773/2000. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/773/2000>

18. Pro naukovu i naukovo–tehnichnu dijalt'nist': Zakon Ukrainy №848–VIII vid 26 lystopada 2015 roku. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848–19/page>

19. Pro osvitu: Zakon Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060–12>

20. Pro Osnovni naprjamy reformuvannja vyshhoj osvity v Ukraini: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 12 veresnja 1995 roku №832/95. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/832/95>

21. Pro rekomendacii' uchasnykiv parlaments'kyh sluhan' pro stan osvity v Ukraini: Postanova Verhovnoi Rady Ukrainy // Zakonodavchi ta normatyvni akty pro osvitu v Ukraini: v 5–ty t. – K., 1998. – Т.1. – С.120–121.

22. Rejtyng vyshhyh navchal'nyh zakladiv III–IV rivniv akredytacii' MONmolod'sportu za 2010/2011 navchal'nyj rik. – Rezhym dostupu: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/58/rejting/>

23. Uгода pro partnerstvo i spivrobitynctvo mizh Ukrainoju i Jevropejs'kymy Spivtovarystvamy ta i'h derzhavamy–chlenamy: №237/94–VR vid 10.11.94 r. – Rezhym dostupu: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_012

Mykhailchenko M. V., PhD in Pedagogical Sciences, doctoral student of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), bvp51@ukr.net

Intervention of transformation processes of the state and university: denationalization and disclaimer of paternalism

The stage of formation of the national system of higher education during the years of Ukraine's independence is analyzed. There are selected six stages, official documents, forming a system of education morphology and determine its functional properties, are presented; the characteristic features that are gradually formed in this social construct on the way of its rapprochement with the educational systems of the EU member states are given; emphasizes the specifics of the process of delegation of state power to universities, that is reflected in a number of documents of state authorities.

Keywords: higher education, university, state, person, society, management, educational service, stage, EU, democratization, MES, rating, law.

* * *

УДК 1:37:378

Вдовиченко Є. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціально–гумантарних дисциплін, Херсонський державний аграрний університет (Україна, Херсон), Evgenvdv82@meta.ua

ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ПОСТРАДЯНСЬКИХ АТАВІЗМІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглянуто негативні аспекти впливу радянської ідеології на систему вищої освіти України. Сфокусовано увагу на тому, що у нашій державі продовжується реалізація національних ідей Радянського Союзу. До сьогодні, низка аспектів соціалістичного минулого української вищої освіти залишаються панівними і призводять до проблем України у своєму цивілізаційному визначенні. Виникло об'єктивне протиріччя між необхідністю приведення системи вищої освіти у відповідність до ознак постіндустріальної культури, панування раціональної парадигми і остаточної ліквідації впливу «комунізму», що вичерпав свою культурну та соціально–економічну адекватність. Засудивши комуністичну ідеологію й усю її атрибутику, символіку ми залишили величезну кількість недоліків під виглядом сучасної української вищої школи.

Стас необхідною створення та упродовження таких моделей вищої освіти, які б забезпечили підготовку професіоналів, що здатні працювати у команді та брали на себе відповідальність у критичних ситуаціях, що володіють компетенціями, що необхідні для нестандартного мислення та пошуку інноваційних методів вирішення насущних задач.

Ключові слова: вища освіта, Радянський Союз, комунізм, суспільство, ідеологія, ізоляція, страх.

Сучасне українське суспільство живе та розвивається у стрімко змінюваному світі. Реальність така, що постійний розвиток став необхідною умовою існування людини. Основним механізмом такого розвитку виступає система вищої освіти, що побудована на процесах систематизації, творчої розробки та організованого засвоєння соціокультурного досвіду попередніх поколінь. Від того, наскільки вища освіта відповідає актуальним запитам часу, залежить добробут населення всієї держави, її економічна стабільність та зовнішньополітичний статус. Це виводить розвиток